

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ОСТАПЕНКО Юлія Олександрівна

УДК 349.2

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
САМОЗАЙНЯТИХ ОСІБ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
АНДРІЙВ Василь Михайлович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права та права
соціального забезпечення.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
КЛЕМПАРСЬКИЙ Микола Миколайович,
Донецький юридичний інститут МВС України,
професор кафедри загальноправових дисциплін;

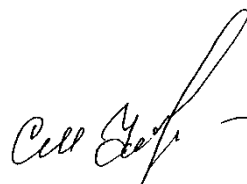
кандидат юридичних наук
ПАНЧЕНКО Максим Вадимович,
Таврійський національний університет імені
В.І. Вернадського, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін Навчально-наукового
гуманітарного інституту.

Захист відбудеться «24» квітня 2017 року о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.46 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала № 12.

Автореферат розіслано «23» березня 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.М. Черноус

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проголошення незалежності України, курс на побудову демократичної, правової та соціальної держави, утвердження принципу верховенства права, захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, соціально-економічні зрушення, перебудова економіки на ринкових засадах, орієнтація на міжнародні стандарти і європейські цінності та багато інших факторів мають значний вплив на розвиток усіх сфер суспільного життя нашої держави, починаючи з кінця ХХ століття. Не є винятком у здійсненні відповідних процесів і галузь зайнятості населення, де зміни набули революційного характеру та мають яскраве вираження, зокрема, виникнення нових видів та форм зайнятості працівників.

Аналіз чинного законодавства України в частині правового регулювання зайнятості працівників свідчить, що наразі воно не відповідає реаліям сучасності та потребам сьогодення. За такого стану речей складається ситуація, коли відповідні суспільні відносини виникають, змінюються, припиняються в об'єктивній дійсності, однак залишаються поза увагою держави внаслідок відсутності нормативної регламентації. Тобто, численні нормативно-правові акти різного ієрархічного рівня, якими регулюються трудові відносини в Україні, не забезпечують будь-якого правового впливу на діяльність самозайнятих осіб, не говорячи вже про повноту і всебічність врегулювання. Результатом відсутності нормативної регламентації є неможливість встановити певні мінімальні стандарти у відповідній сфері суспільного життя, забезпечити практичну реалізацію самозайнятими особами права на працю та інших трудових прав, захищати права і законні інтереси таких осіб у разі їх порушення, створити умови для дотримання відповідними особами норм про охорону праці, надання різноманітних пільг та гарантій, здійснення державного нагляду і контролю та багато іншого. Поява та швидке поширення самозайнятості осіб, як окремого виду зайнятості населення в Україні, обумовлює нагальну потребу в адекватній реакції з боку держави у вигляді реформування вітчизняного законодавства з метою врегулювання суспільних відносин у частині діяльності самозайнятих осіб.

Вищенаведене обумовлює надзвичайну актуальність досліджуваної проблематики особливо з огляду на зростання числа самозайнятих осіб, збільшення їх питомої ваги у загальній зайнятості населення держави, значення для розвитку соціально-економічного добробуту країни, впливу на ринкові відносини, конкуренцію та інші аспекти життя суспільства. Таким чином, питання оптимізації чинного законодавства України в частині правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб є дуже важливим та потребує негайного вирішення з метою подолання наявних прогалин і недоліків, а також забезпечення можливості реалізації ними своїх трудових прав.

Питання нормативно-правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб, вивчення та аналізу різноманітних проблем, які виникають у нормативній регламентації праці відповідної категорії осіб, визначення шляхів їх подолання та оптимізації тощо завжди привертала значну увагу вчених-правників та практикуючих юристів. У різні часи у тій чи іншій мірі досліджувану тематику вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці-правники, а саме: М.Г. Александров, В.М. Андрійв, Н.Б. Болотіна, О.В. Бігняк, Л.Ю. Бугров, С.Я. Вавженчук, В.С. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Г.М. Жарков, Д.О. Жоравович, Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, Р.Л. Капченко, М.М. Клемпарський, Д.Є. Кутоманов, В.В. Лазор, Р.З. Лівшиць, С.В. Лозовой, С.С. Лукаш, М.В. Лушнікова, А.Р. Мацюк, М.О. Міщук, О.М. Обушенко, М.В. Панченко, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, В.І. Прокопенко, Т.Д. Ромащенко, Н.О. Саніахметова, В.М. Толкунова, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, С.М. Черноус, Р.І. Шабанов, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та багато інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у Східноукраїнському національному університеті імені В. Даля відповідно до теми кафедри правознавства юридичного факультету «Проблеми розвитку вітчизняного законодавства та імплементації в Україні норм міжнародного та європейського права», затвердженої на період з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2016 року, Переліку перспективних напрямів кандидатських і докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, затвердженого постановою Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року за № 86/11, а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року за № 14.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-практичних пропозицій та рекомендацій щодо вирішення проблем правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб.

Для досягнення поставленої мети у дисертації необхідно, насамперед, виконати наступні задачі:

- надати характеристику генезису самостійної зайнятості та визначити її соціальне значення;
- визначити поняття та особливості трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні;
- охарактеризувати сучасний стан правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб;
- з'ясувати систему принципів трудової діяльності самозайнятих осіб;
- розкрити та конкретизувати зміст гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб;

– виокремити теоретико-практичні проблеми правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб;

– визначити перспективи запозичення позитивного зарубіжного досвіду у сфері правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин у сфері трудової діяльності.

Предметом дослідження є правове регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні.

Методи дослідження. При дослідженні застосовувалися як загальнонаукові методи пізнання об'єктивної дійсності, так і спеціальні, що забезпечило об'єктивність і повноту отриманих результатів. Діалектичний метод дозволив вивчити зміст самозайнятих осіб в Україні. За допомогою історичного методу проаналізовано розвиток і зміни чинного законодавства та погляди науковців щодо трудової діяльності самозайнятих осіб (підрозділи 1.2, 1.3). Порівняльно-правовий метод було використано для окреслення специфіки регулювання даного питання, що дозволило зробити узагальнення та визначити напрями вдосконалення регулювання даного питання в нашій державі (підрозділи 3.1, 3.2). Абстрагування та узагальнення застосовувалось у процесі вивчення наявних доробок та при розробці власних наукових дефініцій щодо різних правових питань і категорій (самозайнята особа, принципи трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні, гарантії трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні) (підрозділи 2.1, 2.2). Формально-юридичний став підґрунтям внесення пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного та розробку нового законодавства щодо трудової діяльності самозайнятих осіб (підрозділ 3.1). За допомогою методу раціональної критики проаналізовано національні та зарубіжні нормативні акти, проекти законів і виявлено їх переваги та недоліки (підрозділи 3.1, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дана дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці трудового права самостійним комплексним теоретичним дослідженням проблем правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні за сучасних умов господарювання, у якому визначені й теоретично обґрунтовані інноваційні шляхи реформування у цій сфері. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано авторські основні положення, які виносяться на захист і містять елементи наукової новизни. Основними з них є такі:

вперше:

– узагальнено критерії визначення самозайнятості як виду трудової діяльності, до яких належить: 1) самостійність; 2) самоорганізованість, тобто самостійний пошук, визначення та організація виду трудової діяльності; 3) заснованість на особистій праці із можливістю залучення праці найманих працівників; 4) комерційний характер; 5) трудовий характер винагороди; 6) основою є власне майно чи грошові кошти зайнятої особи та інші;

– визначено характерні особливості здійснення трудової діяльності самозайнятих осіб, якими є: 1) обумовлена правом на вільно обрану зайнятість; 2) має особистий характер та пов'язана з професійними і освітніми якостями особи; 3) має різні форми; 4) підлягає обліку; 5) обумовлює самостійність способу обрання умов трудової діяльності; 6) матеріально-технічне забезпечення діяльності здійснюється самостійно; 7) має ризикований характер; 8) у випадках, визначених законом, пов'язана з отриманням окремих дозвільних документів; 9) може передбачати обмеження щодо суміщення видів незалежної професійної діяльності;

– визначено особливості реалізації фізичною особою права на вільно обрану зайнятість шляхом одночасної праці за наймом на умовах трудового договору, здійснення підприємницької та незалежної професійної діяльності;

– сформульовано поняття та ознаки суміщення видів незалежної професійної діяльності та обґрунтовано доцільність визначення основного місця роботи самозайнятою особою на її власний розсуд за критерієм внесення основного запису до трудової книжки при здійсненні, поряд із підприємницькою та/або професійною діяльністю, ще й трудової діяльності як найманого працівника;

удосконалено:

– періодизацію розвитку самостійного забезпечення особами своєї зайнятості, яка охоплює три історичні періоди;

– визначення понять «самозайнята особа» та «трудова діяльність самозайнятої особи»;

– види принципів трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні, які класифіковано за наступними критеріями: 1) за рівнем закріплення принципів; 2) за межами правового впливу; 3) за ознакою нормативного закріплення; 4) за сферою впливу;

– класифікацію гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб: 1) за рівнем нормативного закріплення; 2) за сферою дії відповідних гарантій; 3) за суб'єктом, до якого застосовуються гарантії прав самозайнятих осіб; 4) залежно від виконуваних функцій юридичних гарантій прав самозайнятих осіб;

– перелік напрямів запозичення позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб у законодавство України, серед яких виокремлено наступні: 1) закріпити критерії, які свідчили б про необхідність отримання особою статусу самозайнятої (врахувавши досвід Угорщини); 2) запровадити в законодавство України інститут «залежних самозайнятих осіб» як осіб, які мають тісний постійний юридичний та фактичний зв'язок з роботодавцем-замовником та, відповідно, частково залежні від нього (врахувавши досвід Іспанії); 3) встановити критерії щодо розмежування трудової діяльності найманого працівника і самозайнятої особи та відповідні додаткові гарантії в залежності від статусу (врахувавши досвід

Ірландії); 4) закріпити порядок та підстави проведення перевірок на предмет «удаваної самозайнятості» (врахувавши досвід Ірландії);

дістали подальшого розвитку:

– визначення та співвідношення понять «принципи трудової діяльності самозайнятих осіб» та «гарантії трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні»;

– узагальнення проблем правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб, до яких віднесено наступні: 1) необхідність удосконалення та закріплення видів самостійної зайнятості, враховуючи їх різноманітність; 2) невизнання розвитку самозайнятості як пріоритетного напрямку державної політики зайнятості; 3) доцільність нормативного визначення переліку загальних та спеціальних гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб; 4) фактичне існування інституту «залежних самозайнятих осіб» без його нормативного закріплення; 5) відсутність єдиних засад здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю самозайнятих осіб; 6) низький рівень ефективності та розпорошеність норм, які сьогодні регулюють сферу відповідних суспільних відносин, та необхідність прийняття єдиного акта у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані:

– *у науково-дослідній сфері* – для подальших загальних і спеціальних наукових досліджень, теоретичних та практичних проблем правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб;

– *у правотворчості* – для розробки нових та внесення змін і доповнень у діючі нормативно-правові акти, зокрема при доопрацюванні проекту Трудового кодексу України та внесенні змін до КЗпП України;

– *у правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення практики використання положень трудового законодавства та регулювання відносин у сфері трудової діяльності самозайнятих осіб;

– *у навчальному процесі* – тези, положення, висновки, пропозиції, зроблені в дисертації, можуть бути використані в ході наукових конференцій та диспутів, під час вивчення таких наукових дисциплін як «Трудове право», «Право соціального забезпечення» у вищих юридичних закладах освіти, при підготовці лекційних та семінарських занять, у науково-дослідній роботі студентів, слухачів та курсантів, при розробці методичних рекомендацій, в процесі підготовки робочих програм та планів, підручників, навчальної та прикладної літератури.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки доповідалися дисертантом на засіданнях кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, а також були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних конференціях: «Пріоритетні

проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення» (м. Київ, 18–19 червня 2015 р.), «Актуальні проблеми сучасного правознавства» (м. Київ, 28–29 січня 2016 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення у чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній статті – у науковому виданні іншої держави, а також у двох тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, що логічно поєднані в сім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 195 сторінок, обсяг основного тексту – 174 сторінки. Список використаних джерел складається із 193 найменувань і займає 21 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано стан її наукової розробки. Визначено мету, основні задачі, об'єкт, предмет та методологічні засади дисертаційного дослідження. Сформульовано наукову новизну, теоретичні та практичні результати, що були отримані дисертантом, а також вказано на ступінь апробації результатів дослідження і наявність публікацій за темою дисертації.

Розділ 1 «Соціально-трудова природа самозайнятих осіб в Україні» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню генезису явища самостійної зайнятості, поняттю і сутності самозайнятих осіб в Україні, характеристиці сучасного стану правового регулювання їх трудової діяльності.

У підрозділі 1.1 «Генезис самостійної зайнятості та її соціальне значення» обґрунтовано, що бажання працювати та бути залученим у трудову діяльність для забезпечення життя – це прагнення, яке виникає разом з початком існування людини як розумної істоти, однак у інших історичних формах. Найперші поселення первісних людей існували завдяки їх праці.

Самозайнятість як первісна форма трудової діяльності бере свій початок від перших проявів індивідуальної праці людини. Передумови зародження самозайнятості виникли ще з появою людини і цивілізації та у своїй основі мали прагнення щодо забезпечення себе та членів свого племені чи общини усіма необхідними засобами для існування. Саме праця була джерелом задоволення усіх потреб, що виникали у тогочасної людини.

Виділено три етапи генезису самостійного забезпечення особами своєї зайнятості: 1) етап зародження та поширення індивідуальної трудової діяльності, що охоплює період від появи цивілізації до англійської буржуазної революції (XVII ст.), характеризується появою та виділенням індивідуальної праці людини як певного матеріального блага. Самозайнятість

як окремий вид трудової діяльності на цьому етапі тільки починає проявлятися (переважно у підприємницькій сфері та сфері професійних послуг), майже не має особливого характеру, що обумовлювалось поширенням спочатку рабовласницького, а пізніше феодального режимів, які обмежували права на самостійне забезпечення своїх особистих прав у сфері, що стосується вибору способу та форми задоволення своїх потреб; 2) етап становлення та розвитку самостійного забезпечення особами своєї зайнятості (XVII ст. – кін. XX ст.), що пов'язаний як із соціально-політичними (формуванням громадянського суспільства, демократії, розвитком механізмів забезпечення конституційних прав та плюралізму), так і економіко-правовими причинами (розвитком буржуазного суспільства, пізніше капіталізму та індустріалізації, розвитком окремих видів послуг та прагненням людини забезпечити більш повну і ефективну реалізацію своєї робочої сили, в тому числі і підприємництва, реалізацією переваг приватної власності тощо); 3) новітній етап розвитку (від кін. XX ст. – по т.ч.), який у тому числі охоплює часовий проміжок від моменту становлення незалежної України донині, характеризується обранням курсу провідних держав світу на вільну конкуренцію на ринку праці, свободу вибору видів діяльності та прийняття міжнародних стандартів у цій галузі, розвиток інформатизації суспільства та відповідних новітніх форм самозайнятості осіб. У цей період Україна на законодавчому рівні закріпила поняття самозайнятої особи, намагається сформулювати єдині гарантії її трудової діяльності шляхом надання певних пільг та прав на самостійну діяльність.

У підрозділі сформульовано визначення трудової діяльності та виокремлено критерії самозайнятості як виду трудової діяльності, до якого вона належить.

У підрозділі 1.2 «Поняття, роль та особливості трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні» вказано, що в сучасних умовах держава намагається розширити механізми реалізації права кожного на вільний вибір місця, виду діяльності та роду занять, яке забезпечується державою шляхом створення правових, організаційних та економічних умов для реалізації трудової діяльності. Одним із перспективних напрямків у цьому контексті є залучення працездатного населення до самостійного забезпечення своєї зайнятості (самозайнятості).

Самозайнятість – специфічний трудовий процес, під час якого фізична особа забезпечує себе всіма необхідними умовами задля отримання вигоди. Аргументовано, що самозайняті особи – це фізичні особи, які реалізують право на вільне обрання місця застосування праці та виду діяльності шляхом здійснення незалежної трудової діяльності з її реєстрацією у порядку, встановленому чинним законодавством України, в межах якої вони набувають відповідного правового статусу фізичної особи-підприємця та/або особи, яка здійснює незалежну професійну діяльність.

У підрозділі обґрунтована можливість одночасної реалізації фізичною особою права на вільно обрану зайнятість шляхом поєднання праці за наймом на умовах трудового договору та здійснення підприємницької і незалежної професійної діяльності як приватний нотаріус або адвокат, приватний виконавець, арбітражний керуючий, аудитор, бухгалтер, особа, що здійснює творчу, наукову, викладацьку, медичну, оціночну чи інженерно-архітектурну діяльність тощо.

Характерними особливостями трудової діяльності самозайнятих осіб визначено наступні: 1) обумовлена правом на вільно обрану зайнятість та прагненням людини реалізувати своє право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї, а також правом заробляти собі на життя працею, яку вона вільно вибирає; 2) безпосередньо обумовлена як наймана праця особистим характером діяльності та професійними і освітніми якостями особи; 3) включає дві форми діяльності: підприємницьку та професійну; 4) підлягає обліку у контролюючих (фіскальних) органах; 5) обумовлює самостійність обрання умов ведення трудової діяльності, що включає забезпечення для себе належних та безпечних умов праці, режиму роботи тощо; 6) передбачає самостійне матеріально-технічне забезпечення діяльності; 7) має ризикований характер; 8) у випадках, визначених законом, пов'язана з отриманням окремих дозвільних документів (свідоцтв, ліцензій, сертифікатів, дипломів тощо) на здійснення трудової діяльності, наприклад, свідоцтва про право здійснення адвокатської, нотаріальної діяльності тощо; 9) законодавство містить обмеження щодо суміщення трудової діяльності окремих видів незалежної професійної діяльності.

У підрозділі 1.3 «Сучасний стан правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні» проаналізовано положення національного та міжнародного законодавства, що регулює трудову діяльність самозайнятих осіб в Україні.

Виділено наступні ознаки правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні: 1) трудова діяльність самозайнятих осіб базується на основних конституційних соціально-економічних правах і свободах; 2) регулюється широкою нормативною базою, в тому числі Конституцією України, Податковим кодексом України, Кодексом законів про працю України, Господарським кодексом України, законами України «Про зайнятість населення», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та іншими актами законодавства України; 3) широка диференціація нормативного регулювання обумовлюється в тому числі різноманітністю видів незалежної професійної діяльності як форми самозайнятості, яка включає в себе участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією,

ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю; 4) відсутність єдиного підходу та наявність колізій у регулюванні самостійної зайнятості, наприклад, щодо віднесення до такої трудової діяльності працю у особистому селянському господарстві, у фермерському господарстві тощо; 5) недостатність регулювання самозайнятості основними актами законодавства про працю, зайнятість населення, у сфері соціального забезпечення, водночас існування можливості фактичного поєднання в одній особі статусу і роботодавця, і працівника; 6) законодавчі визначення понять «самозайняті особи», «особи, що забезпечують себе роботою самостійно», «особи, що здійснюють незалежну професійну діяльність» не є тотожними, поняття «особи, що здійснюють незалежну професійну діяльність» потребує уточнення шляхом внесення відповідних змін до законодавства.

Розділ 2 «Принципи та гарантії трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні» складається із двох підрозділів та присвячений аналізу змісту принципів трудової діяльності самозайнятих осіб, а також розкриттю гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб.

У підрозділі 2.1 «Система принципів трудової діяльності самозайнятих осіб» обґрунтовано, що принципи трудової діяльності самозайнятих осіб займають ключове місце, оскільки вони забезпечують узагальнююче відображення сутності та змісту таких суспільних правовідносин, вказують на тенденції їх розвитку в майбутньому, виражають найважливіші закономірності даного виду зайнятості населення, спрямовують поведінку окремих суб'єктів таких правовідносин, визначають форму і зміст трудової діяльності самозайнятих осіб, спрямовують і обумовлюють правову регламентацію, створюють базис для охорони, гарантування і реалізації правових норм.

Визначено, що принципи трудової діяльності самозайнятих осіб – це сукупність основоположних, керівних, засадничих положень, які відображають сутність самозайнятості як правового явища та визначають об'єктивні закономірності розвитку відповідної форми трудової діяльності осіб з урахуванням імперативних та універсальних засад правового регулювання зайнятості.

Сформульовано конституційні принципи трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні, до яких віднесено наступні: 1) свободу вільного розвитку особистості; 2) гарантування забезпечення достатнього життєвого рівня; 3) свободу вибору роду трудової діяльності (літературної, художньої, творчої, наукової, технічної та іншої); 4) регулювання виключно законами України зайнятості. Виділено наступні законодавчі принципи трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні: 1) забезпечення пріоритетності самозайнятої діяльності; 2) відповідальності держави за формування та реалізацію державної політики в галузі зайнятості; 3) рівності осіб у сфері

здійснення самозайнятої діяльності; 4) соціального забезпечення самозайнятих осіб.

За межами правового впливу принципи трудової діяльності самозайнятих осіб поділено на: 1) загальноправові принципи, що характерні для всіх сфер трудової діяльності (законності, демократизму, верховенства права, гуманізму тощо); 2) галузеві принципи, які стосуються діяльності всіх самозайнятих осіб в Україні (збереження професійної та комерційної таємниці, ризикованості, комерційного розрахунку тощо); 3) спеціальні принципи, які стосуються діяльності окремих категорій самозайнятих осіб в Україні та обумовлені специфікою роду їх трудової діяльності – приватних нотаріусів, адвокатів, приватних оцінювачів, приватних лікарів та інших.

Окремо у підрозділі охарактеризовано групи принципів трудової діяльності самозайнятих осіб за ознакою нормативного закріплення та сферою впливу. Зазначено, що принципи трудової діяльності самозайнятих осіб у своїй сукупності становлять цілісну і єдину систему принципів правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні, складові елементи якої знаходяться між собою у тісному зв'язку, взаємопов'язані та взаємозалежні.

У підрозділі 2.2 *«Гарантії трудової діяльності самозайнятих осіб»* надано доктринальну дефініцію категорії гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні, яку визначено як сукупність економічних, соціальних, правових та інших засобів, які законодавчо закріплені та спрямовані на забезпечення ефективного механізму реалізації прав самозайнятих осіб у сфері зайнятості та праці, захисту відповідних прав та законних інтересів від незаконного обмеження та посягання.

Запропонована класифікація гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб за різними критеріями. Зокрема, за рівнем нормативного закріплення гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб вони поділяються на ті, що: а) закріплені на міжнародному рівні (у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, актах Міжнародної організації праці тощо); б) закріплені у Конституції України; в) закріплені у законах та інших підзаконних актах. За сферою дії відповідні гарантії поділяються на: а) загальні – стосуються всіх прав самозайнятих осіб у сфері їх трудової діяльності (на достатній життєвий рівень, на працю, на вільний розвиток особистості, право власності на засоби виробництва, на винагороду (прибуток, гонорар), на захист своїх прав тощо); б) спеціальні – стосуються здійснення окремих прав самозайнятих осіб у сфері їх трудової діяльності (гарантії реалізації права на соціальний захист: гарантії на випадок непрацевдатності, пенсійного забезпечення тощо). За суб'єктом, до якого застосовуються гарантії прав самозайнятих осіб, виділено гарантії, які застосовуються до фізичних осіб-підприємців, та гарантії, які застосовуються до осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність. При цьому останні

поділені на гарантії трудової діяльності приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих, аудиторів, бухгалтерів, творчих осіб, осіб зайнятих освітньою діяльністю, лікарів, інженерів чи архітекторів, осіб, зайнятих релігійною (місіонерською) діяльністю тощо. Залежно від виконуваних функцій юридичні гарантії прав самозайнятих осіб поділені на ті, що забезпечують реалізацію права на зайнятість, та ті, що охороняють трудові права та право на соціальний захист.

Наголошується, що закріплення відповідних гарантій є основою розвитку самостійної зайнятості у державі, забезпечує формування ефективного правозастосування та охорони прав і законних інтересів названих категорій осіб. Водночас, рівень гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб є значно нижчий, ніж у найманих працівників, однак спрямований на забезпечення мінімуму умов для розвитку, становлення і охорони інституту самозайнятих осіб в Україні.

Розділ 3 «Вдосконалення правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні» складається із двох підрозділів та присвячений дослідженню оптимізації правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб, а також позитивного зарубіжного досвіду у даній сфері для запровадження в Україну.

У підрозділі 3.1 «Проблеми правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб та пропозиції щодо їх вирішення» відзначено, що проблеми правового регулювання самозайнятих осіб в Україні часто мають форму прогалін, під якими варто розуміти повну або неповну (часткову) відсутність правових норм, які мають врегулювати суспільні відносини, що виникають у трудовій діяльності самозайнятих осіб в Україні, внаслідок дії різноманітних об'єктивних або суб'єктивних факторів чи їх сукупності, результатом чого є зниження ефективності регулюючого впливу права і законодавства.

Основними причинами, які зумовлюють проблеми в правовій регламентації самозайнятих осіб, визначено такі: 1) необхідність удосконалення та закріплення видів самостійної зайнятості, враховуючи їх різноманітність; 2) невизнання розвитку самозайнятості як пріоритетного напрямку державної політики зайнятості; 3) доцільність нормативного визначення переліку загальних та спеціальних гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб; 4) фактичне існування інституту «залежних самозайнятих осіб» без його нормативного закріплення; 5) відсутність єдиних засад здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю самозайнятих осіб; 6) низький рівень ефективності і розпорошеність норм, які сьогодні регулювали б сферу відповідних суспільних відносин, та необхідність прийняття єдиного акта у цій сфері.

Наголошено на необхідності розмежування таких двох категорій осіб як фізичні особи-підприємці та самозайняті особи. З приводу цього зазначено, що правове регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців,

які не використовують найману працю інших осіб, не належить до предмета трудового права України і забезпечується нормами інших галузей права, зокрема: господарського, адміністративного, цивільного, податкового тощо. Водночас, здійснення залежної самозайнятої діяльності, навіть у формі підприємницької діяльності, має багато схожих рис із індивідуальною трудовою діяльністю, що обумовлює необхідність регулювання даного явища на рівні трудового законодавства з метою закріплення трудових гарантій.

Акцентовано увагу на необхідності розробки окремого законодавчого акта – Закону України «Про самозайнятність населення», який має регулювати відносини щодо трудової діяльності самозайнятих осіб, визначати перелік їх прав і обов'язків, порядок залучення до праці, взаємодії з роботодавцями, їх обліку, гарантій трудової діяльності, можливості використання праці інших осіб, підстави для припинення самозайнятої діяльності та багато іншого. Лише за таких умов можна вирішити більшість проблем у правовій регламентації трудової діяльності самозайнятих осіб, підвищити ефективність правового впливу.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб» досліджено досвід правового регулювання праці у формі самостійної зайнятості країн ЄС. Звернено увагу, що у зарубіжній літературі, зокрема у наукових дослідженнях та практично-прикладних дискусіях, самозайнятність розглядається як проблемний аспект, за допомогою якого недобросовісні роботодавці ухиляються від дотримання основних трудових прав та гарантій, використовуючи працю у формі самозайнятості. Однак також слід мати на увазі, що як в Україні, так і в ЄС трудова діяльність у формі самозайнятості є правом та інтересом особи здійснювати працю на таких умовах, які дана особа вважає для себе найбільш вигідними.

На основі аналізу досвіду Ірландії визначено найприйнятніші аспекти для запозичення в Україну. По-перше, це встановлення в Україні критеріїв розмежування трудової діяльності самозайнятих осіб та трудових відносин за участю найманих працівників на рівні трудового законодавства і деталізація їх у внутрішніх інструкціях контролюючих органів щодо виявлення удаваної трудової діяльності самозайнятих осіб. По-друге, разом із встановленням критеріїв у законодавстві України одразу необхідно встановити детальний порядок та підстави проведення перевірок на предмет удаваної самозайнятості та підстави для застосування відповідних заходів реагування.

На основі досвіду Іспанії запропоновано запровадити інститут «залежних самозайнятих осіб» в законодавство України, доповнивши трудове та соціально-забезпечувальне законодавство положеннями, відповідно до яких залежними самозайнятими особами визначити осіб, які мають тісний

постійний юридичний та фактичний зв'язок з роботодавцем-замовником та, відповідно, частково залежні від нього. Перед запровадженням зазначені пропозиції доцільно обговорити сторонами соціального партнерства, як це було реалізовано в Іспанії, в якій за відсутності законодавчого акта у цій сфері учасники відносин з використання праці самозайнятих осіб керуються положеннями акта соціального партнерства.

Доведено, що пріоритетною проблемою, на вирішення якої спрямоване правове регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб у державах ЄС, є протидія «удаваній самозайнятості». Натомість пріоритетом другого порядку виступає завдання встановлення сукупності гарантій додержання трудових прав самозайнятих осіб.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, яке полягало в тому, щоб на підставі вивчення загально визнаних міжнародних стандартів, чинного національного й зарубіжного законодавства розкрити особливості правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні. За результатами дослідження сформульовано нижченаведені основні висновки.

1. Самозайняті особи – це фізичні особи, які реалізують право на вільне обрання місця застосування праці та виду діяльності шляхом здійснення незалежної трудової діяльності з її реєстрацією у порядку, встановленому чинним законодавством України, в межах якої вони набувають відповідного правового статусу фізичної особи-підприємця та/або особи, яка здійснює незалежну професійну діяльність.

2. Встановлено такі критерії визначення самозайнятості як виду трудової діяльності: 1) самостійність; 2) самоорганізованість, тобто самостійний пошук, визначення та організація виду трудової діяльності; 3) заснованість на особистій праці із можливістю залучення праці найманих працівників; 4) комерційний характер; 5) трудовий характер винагороди; 6) основу складає власне майно чи грошові кошти зайнятої особи тощо.

3. Трудова діяльність самозайнятих осіб – це об'єм трудових операцій (інтелектуальної та/або фізичної праці), що виконується в межах реалізації права на працю фізичними особами у формах та на підставах, визначених чинним законодавством України.

Характерними особливостями трудової діяльності самозайнятих осіб визначено наступні: 1) обумовлена правом на вільно обрану зайнятість та прагненням людини реалізувати своє право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї, а також правом заробляти собі на життя працею, яку вона вільно вибирає; 2) безпосередньо обумовлена як наймана праця особистим характером діяльності та професійними і освітніми якостями особи;

3) включає дві форми діяльності: підприємницьку та професійну; 4) підлягає обліку у контролюючих (фіскальних) органах; 5) обумовлює самостійність обрання умов ведення трудової діяльності, що включає забезпечення для себе належних та безпечних умов праці, режиму роботи тощо; 6) передбачає самостійне матеріально-технічне забезпечення діяльності; 7) має ризикований характер; 8) у випадках, визначених законом, пов'язана з отриманням окремих дозвільних документів (свідоцтв, ліцензій, сертифікатів, дипломів тощо) на здійснення трудової діяльності, наприклад, свідоцтва про право здійснення адвокатської, нотаріальної діяльності тощо; 9) законодавство містить обмеження щодо суміщення трудової діяльності окремих видів незалежної професійної діяльності.

4. Виділено та охарактеризовано три етапи генезису самостійного забезпечення особами своєї зайнятості: 1) етап зародження та поширення індивідуальної трудової діяльності, що охоплює період від появи цивілізації до англійської буржуазної революції (XVII ст.); 2) етап становлення та розвитку самостійного забезпечення особами своєї зайнятості (XVII ст. – кін. XX ст.); 3) новітній етап розвитку (від кін. XX ст. – по т.ч.).

5. До характерних рис правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні в сучасних умовах належать наступні: 1) базується на основних конституційних соціально-економічних правах і свободах; 2) регулюється широкою нормативною базою; 3) широка диференціація нормативного регулювання обумовлена, в тому числі, різноманітністю видів незалежної професійної діяльності як форми самозайнятості; 4) характеризується відсутністю єдиного підходу та наявністю колізій у регулюванні самостійної зайнятості; 5) характеризується недостатністю регулювання самозайнятості основними актами законодавства про працю, зайнятість населення, у сфері соціального забезпечення; 6) законодавчі визначення понять «самозайняті особи», «особи, що забезпечують себе роботою самостійно», «особи, що здійснюють незалежну професійну діяльність» не є тотожними, поняття «особи, що здійснюють незалежну професійну діяльність» потребує уточнення шляхом внесення відповідних змін до законодавства.

6. Принципи трудової діяльності самозайнятих осіб – це сукупність основоположних, керівних, засадничих положень, які відображають сутність самозайнятості як правового явища та визначають об'єктивні закономірності розвитку відповідної форми трудової діяльності осіб з урахуванням імперативних та універсальних засад правового регулювання зайнятості.

Виокремлено групи принципів трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні, які систематизовані за наступними критеріями: 1) за рівнем нормативного закріплення: а) міжнародні, б) конституційні, в) законодавчі; 2) за межами правового впливу: а) загальноправові, б) галузеві, в) спеціальні;

3) за ознакою нормативного закріплення: а) мають нормативне закріплення, б) принципи-звичаї; 4) за сферою впливу: а) юридичні, б) економічні, в) соціальні та інші.

7. Гарантії трудової діяльності самозайнятих осіб – це сукупність економічних, соціальних, правових та інших засобів, які законодавчо закріплені та спрямовані на забезпечення ефективного механізму реалізації прав самозайнятих осіб у сфері зайнятості та праці, захисту відповідних прав та законних інтересів від незаконного обмеження та посягання.

Запропоновано класифікацію гарантій трудової діяльності самозайнятих осіб за наступними критеріями: 1) за рівнем нормативного закріплення; 2) за сферою дії відповідних гарантій; 3) за суб'єктом, до якого застосовуються гарантії прав самозайнятих осіб; 4) залежно від виконуваних функцій юридичних гарантій прав самозайнятих осіб.

8. Виходячи із існуючих проблем правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб та враховуючи позитивний зарубіжний досвід правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб, напрямами удосконалення відповідної сфери визначено: 1) закріплення критеріїв, які свідчили б про необхідність отримання особою статусу самозайнятої; 2) закріплення в законодавстві України інституту «залежних самозайнятих осіб» та «удаваної самостійної зайнятості»; 3) встановлення критеріїв щодо розмежування трудової діяльності найманого працівника та самозайнятої особи і закріплення відповідних додаткових гарантій в залежності від статусу особи, в тому числі в контексті визначення основної зайнятості особи; 4) затвердження порядку та підстав проведення перевірок на предмет «удаваної самозайнятості»; 5) розробка та прийняття Закону України «Про самозайнятність населення», який має регулювати відносини щодо трудової діяльності самозайнятих осіб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у наукових фахових виданнях України
та наукових періодичних виданнях інших держав:*

2. Остапенко Ю.О. Система принципів трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні / Ю.О. Остапенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія: Право. – 2014. – № 29. – Т. 4. – Ч. 2. – С. 122–126.

3. Остапенко Ю.О. Зарубіжний досвід удосконалення правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні / Ю.О. Остапенко // Наука і правоохорона. – 2014. – № 4. – Ч. 2. – С. 283–287.

1. Остапенко Ю.О. Генеза самозайнятих осіб в Україні / Ю.О. Остапенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: Юридичні науки. – 2015. – № 3-2. – Т. 4. – С. 73–78.

5. Остапенко Ю.О. Сучасний стан правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні / Ю.О. Остапенко // *Visegrad journal on human rights*. – 2015. – № 6. – Р. 81–84.

4. Остапенко Ю.О. Проблеми правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб / Ю.О. Остапенко // *Науковий вісник публічного та приватного права* : зб. наук. пр. – 2016. – № 1. – С. 64–71.

Матеріали наукових конференцій:

6. Остапенко Ю.О. Теоретико-правова сутність самозайнятості працівників в Україні / Ю.О. Остапенко // *Пріоритетні проблеми юридичної науки: сучасний стан та перспективи вдосконалення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18–19 червня 2015 року). – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2015. – С. 48–51.

7. Остапенко Ю.О. Оптимізація правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні / Ю.О. Остапенко // *Актуальні проблеми сучасного правознавства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28–29 січня 2016 року). – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. – С. 107–109.

АНОТАЦІЯ

Остапенко Ю.О. Правове регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено системному та ґрунтовному аналізу особливостей правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні. У роботі досліджено правову природу самозайнятих осіб, проаналізовано ретроспективу становлення самозайнятих осіб в Україні, а також охарактеризовано сучасний стан правового регулювання їх трудової діяльності.

З'ясовано систему принципів трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні. Виокремлено гарантії трудової діяльності самозайнятих осіб в Україні. Здійснено теоретико-правову характеристику їх змісту.

Виокремлено проблеми правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб, а також надано пропозиції щодо їх вирішення. Сформовано напрями запозичення позитивного зарубіжного досвіду у досліджуваній сфері.

Ключові слова: трудова діяльність, правове регулювання, самозайняті особи, трудове законодавство, праця, працівник, роботодавець.

АННОТАЦИЯ

Остапенко Ю.А. Правовое регулирование трудовой деятельности самозанятых лиц в Украине. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена системному и обстоятельному анализу особенностей правового регулирования трудовой деятельности самозанятых лиц в Украине. В работе исследована правовая природа самозанятых лиц, проанализирована ретроспектива становления самозанятых лиц в Украине, а также охарактеризовано современное состояние правового регулирования их трудовой деятельности.

Установлено, что самозанятые лица – это физические лица, которые реализуют право на труд путем занятия независимой трудовой деятельностью с ее регистрацией в порядке, установленном действующим законодательством Украины, в рамках которой получают соответствующий правовой статус и не являются наемными работниками или физическими лицами-предпринимателями.

Выделено признаки правового регулирования трудовой деятельности самозанятых лиц в Украине, к которым относятся следующие: 1) трудовая деятельность самозанятых лиц осуществляется в пределах конституционных прав и свобод; 2) трудовая деятельность самозанятых лиц регулируется в основном Конституцией Украины, Кодексом законов о труде Украины, Хозяйственным кодексом Украины, Гражданским кодексом Украины, актами гражданского законодательства, которые более детально регламентируют правоотношения в сфере интеллектуальной собственности; 3) самозанятость также подпадает под регулирование актов административного правового характера, основой которых является Закон Украины «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц-предпринимателей» и Налоговый кодекс Украины; 4) по конкретным видам деятельности имеются специальные подзаконные акты, регулирующие порядок взятия на учет субъектов самозанятости; 5) неурегулированность самозанятости основными актами трудового законодательства отрицательно влияет на регулирование этих правоотношений; 6) за исключением некоторых разногласий в законодательстве, самозанятое лицо имеет объем прав, аналогичный объему прав наемного работника; 7) законодательные определения понятий «самозанятые лица», «лица, обеспечивающие себя работой самостоятельно», «лица, осуществляющие независимую профессиональную деятельность» не являются тождественными, понятие «лица,

осуществляющие независимую профессиональную деятельность» требует уточнения путем внесения соответствующих изменений в законодательство.

Проведена классификация принципов трудовой деятельности самозанятых лиц в Украине. По уровню закрепления принципов самозанятых лиц в Украине их можно разделить на: 1) международные; 2) конституционные; 3) законодательные. По широте правового воздействия все принципы трудовой деятельности самозанятых лиц можно разделить на следующие группы: 1) общеправовые принципы; 2) специальные принципы; 3) специфические принципы. По признаку нормативного закрепления принципы трудовой деятельности самозанятых лиц можно разделить на те, которые: 1) имеют нормативное закрепление; 2) не имеют нормативного закрепления. По характеру принципы трудовой деятельности самозанятых лиц распределены на: 1) юридические; 2) экономические; 3) социальные.

Выделены гарантии трудовой деятельности самозанятых лиц в Украине. Осуществлена теоретико-правовая характеристика их содержания.

Основными причинами, которые обуславливают проблемы в правовой регламентации самозанятых лиц, названы следующие: 1) устарелость действующей нормативно-правовой базы по занятости населения и трудовой деятельности; 2) социально-экономические трансформации обусловлены появлением рыночных отношений, их многообразием и изменчивостью; 3) отсутствие признания самозанятости как направления государственной политики занятости; 4) недостаточная научно-теоретическая разработанность вопросов деятельности самозанятых лиц; 5) чрезвычайно большое разнообразие сфер деятельности самозанятых лиц; 6) отсутствие единого акта, который бы был посвящен нормативной регламентации самозанятых лиц.

Установлены проблемы правового регулирования трудовой деятельности самозанятых лиц, а также даны предложения по их решению. Сформированы направления заимствования положительного зарубежного опыта в исследуемой сфере.

Ключевые слова: трудовая деятельность, правовое регулирование, самозанятые лица, трудовое законодательство, работа, работник, работодатель.

ANNOTATION

Ostapenko Yu.A. Legal regulation of self-employed persons labor activity in Ukraine. – *The manuscript.*

The dissertation for the degree of the candidate of legal sciences, speciality 12.00.05 – labour law; social security law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to systematic and thorough analysis of the peculiarities of legal regulation of self-employed persons labor activity in Ukraine. In this work examined the legal nature of self-employed persons, made retrospective analysis of self-employed persons in Ukraine and described the current state of legal regulation of their labor activity.

Found a system of principles of self-employed persons labor activity in Ukraine. Explored guarantees of self-employed persons labor activity in Ukraine. Done theoretical and legal description of their content.

Established problems of legal regulation of self-employed persons labor activity and provided suggestions for their solution. Formed ways of adoption positive foreign experience in the study area.

Key words: labor activity, legal regulation, self-employed persons, labor legislation, work, employee, employer.

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 20.02.2017. Замовлення 403.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net